

Sygn. akt III AUa 1037/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 kwietnia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: SSA Iwona Szybka

Sędziowie: SSA Lucyna Guderska

del. SSO Joanna Baranowska (spr.)

Protokolant: st. sekr. sąd. Patrycja Stasiak

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 28 kwietnia 2015 r. w Ł.

sprawy **R. R. (1)**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.**

o emeryturę

na skutek apelacji R. R. (1)

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 23 lipca 2014 r. sygn. akt V U 349/14

1. **zmienia zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przyznaje R. R. (1) prawo do emerytury od 23 marca 2014r.;**
2. **zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. na rzecz R. R. (1) kwotę 30 (trzydzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za drugą instancję.**

Sygn. akt III AUa 1037/14

UZASADNIENIE

W dniu 04.02.2014 r. R. R. (1) złożył wniosek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. o przyznanie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Do wniosku załączył oświadczenie wnioskodawcy z dnia 04.02.2014 r. i protokoły zeznań świadków z dnia 03.02.2014 r. o pracy odwołującego w gospodarstwie rolnym – bez określenia czym, w latach 1970-1973. Nadto do wniosku dołączono poświadczenie, iż w S. gmina D. istniało gospodarstwo rolne o powierzchni 7,74 ha, którego właścicielką w okresie od 1960 r. do 1972 r. była A. B., a od 1973 r. do 1992 r. – F. R. (1).

Decyzjami z dnia 11.03.2014 r. i z dnia 19.03.2014 r. w sprawie ENMS/25/026042588 Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. odmówił R. R. (1) prawa do emerytury. Zdaniem ZUS odwołujący nie spełnia przesłanek wskazanych w art. 184 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz. U. 2004 r., nr 39, poz. 353 ze zm.) tj. nie wykazał 25 lat zatrudnienia na dzień 01.01.1999 r.

Od decyzji z dnia 11.03.2014 r., w dniu 13.03.2014 r. R. R. (2) wniósł odwołanie, w którym podniósł, iż wykonywana przez niego praca w okresie od 23.03.1970 r. do 31.12.1973 r. r. w gospodarstwie rolnym powinna być uwzględniona do ogólnego stażu pracy.

W odpowiedzi na odwołanie ZUS podtrzymał argumentację wcześniej przedstawioną w zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy w Kaliszu wyrokiem z dnia 23 lipca 2014 roku w sprawie VU 349/14 oddalił odwołanie od decyzji z dnia 19 marca 2014 roku i umorzył postępowanie co do decyzji z dnia 11 marca 2014 roku.

Powyższy wyrok zapadł w tak ustalonym stanie faktycznym:

Odwołujący urodził się dnia (...) Wykazał staż pracy na dzień 01.01.1999 r. wynoszący 24 lata, 7 miesięcy i 27 dni. Do stażu ogólnego pracy uwzględniono odwołującemu okres od 01.08.1989 r. do 05.12.1989 r. pozostawania bez pracy, do której następnie został przywrócony i za który wypłacono mu wynagrodzenie. Odwołujący wykazał okres pracy w szczególnych warunkach wynoszący 21 lat, 7 miesięcy i 20 dni. Organ rentowy nie uznał odwołującemu okresu pracy w gospodarstwie rolnym od 20.03.1970 r. do 31.12.1973 r. Odwołujący wykazywał okres pracy w gospodarstwie rolnym od 20.03.1970 r. do 31.12.1973 r. , ostatecznie wnosił o zaliczenie mu do stażu pracy okresu wakacji w zakresie niezbędnym do uzupełnienia stażu pracy. Odwołujący nie należy do OFE. Rodzice odwołującego F. R. (2) i H. R. ur. w (...) i 1930. W S. gm. D. istniało gospodarstwo rolne o powierzchni 7,74 ha. Właścicielką gospodarstwa była babcia odwołującego A. B.. A. B. była matką F. R. (2). A. B. była urodzona w roku 1888. Zmarła w listopadzie 1972 roku. A. B. miała pięcioro dzieci. W spornym okresie na gospodarstwie mieszkała jedynie jej córka F. z rodziną. W okresie od 1973 roku do 1992 roku właścicielką gospodarstwa była F. R. (1). Ojciec odwołującego pracował zawodowo jako maszynista. Matka zajmowała się domem i gospodarstwem rolnym. W gospodarstwie uprawiano zboża, ziemniaki i buraki. Była jedna krowa i kilka sztuk trzody chlewnej. Małżonkowie R. mieli sześcioro dzieci: R. rocznik 1954, E. rocznik 1955, E. rocznik 1956, M. rocznik 1958, S. rocznik 1960, A. rocznik 1967. W spornym okresie S. liczyła 10-13 lat, A. – 3-6 lat. E. w 1970 r. kończyła szkołę podstawową, następnie uczyła się w liceum ogólnokształcącym w P.. Do szkoły dojeżdżała. E. po szkole podstawowej od 1971 r. uczyła się w Technikum Mleczarskim we W.. Mieszkała w internacie. M. uczył się w Technikum Kolejowym w O. od 1973 r. Mieszkał w internacie. Odwołujący w miejscowości S. był zameldowany był w okresie od dnia 15.07.1966 r. do dnia 12.10.1977 r. Po ukończeniu szkoły podstawowej w 1969 r. - w okresie od 1969 r. do czerwca 1974 r. uczęszczał do Technikum Mechanicznego w P.. Uzyskał tytuł technika oraz zdał maturę. Była to szkoła dzienna. Odwołujący zamieszkiwał w internacie. W okresie od 17.09.1974 r. do 06.09.1976 r. odwołujący odbywał zasadniczą służbę wojskową. Odwołujący nie powoływał się na pracę w gospodarstwie rolnym ubiegając się o pracę w (...) P., sporządzając życiorys z dnia 29.09.1976 r. Wnioskodawca pomagał rodzicom w pracy w gospodarstwie rolnym. W okresie od 20.03.1970 r. do 31.12.1973 r. nie wykonywał stałej codziennej pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. Nie wykonywał także stałej codziennej pracy w gospodarstwie rolnym w okresach wakacyjnych przypadających w wymienionych latach.

Sąd Okręgowy odmówił wiary zeznaniom odwołującego oraz świadków H. J. i S. K. w części dotyczącej tego, iż odwołujący w okresie od 20.03.1970 r. do 31.12.1973 r. wykonywał stałą codzienną pracę w gospodarstwie rolnym oraz co do tego, iż taką pracę wykonywał odwołujący w okresach wakacyjnych przypadających w tych ramach czasowych podnosząc, że w dokumentach złożonych przy wniosku o świadczenie odwołujący i świadkowie wskazywali na pracę w gospodarstwie rolnym, bez określenia czym, w okresie 1970-1973. Wyraźnie wskazano okres 3 lat. W oświadczeniu wnioskodawcy z dnia 04.02.2014 r., odwołujący stwierdził, iż w tym okresie od 23.03.1970 r. do 31.12.1973 r. wykonywał pracę przy pielęgnacji i zbiorze roślin oraz obsłudze inwentarza przez 6 dni w tygodniu po 6-12 godzin. Świadkowie wskazali natomiast na pracę sezonową 2 miesiące w roku, nie wskazano o jakie miesiące chodzi. W odwołaniu od decyzji odmownej odwołujący powołuje się na cały okres 1970-1973 - pracy w gospodarstwie rolnym. Organ rentowy domagał się informacji czy odwołujący uczęszczał do szkoły ponadpodstawowej w spornym okresie, odwołujący tej informacji nie chciał udzielić i w toku całego postępowania przed organem rentowym jej nie udzielił. Sąd Okręgowy z akt osobowych odwołującego z okresu pierwszego zatrudnienia po służbie wojskowej z (...) P. uzyskał informację, iż odwołujący w okresie od 1969 r. do czerwca 1974 r. uczęszczał do Technikum Mechanicznego w P.. Z informacji uzyskanej ze szkoły wynikało, iż odwołujący w trakcie nauki zamieszkiwał w internacie. Odwołujący

powoływał się przy wniosku o świadczenie na okres pracy w gospodarstwie rolnym, wtedy gdy przebywał poza domem i mieszkał w innym mieście w internacie. Po wydaniu przez organ rentowy decyzji z dnia 11.03.2014 r. odwołujący zgłosił do protokołu w organie rentowym, iż chodzi mu o zaliczenie do stażu pracy okresu 4 miesięcy i 16 dni zgodnie z zeznaniami świadków. Nie wskazano także o jakie konkretnie okresy chodzi. Dopiero w piśmie z dnia 23.06.2014 r. skierowanym do Sądu, odwołujący wskazał, iż wnosi o zaliczenie pracy w okresach lipca i sierpnia w ramach czasowych 1970-1973. Odwołujący w toku całego postępowania powoływał się na okres pracy, w czasie którego nie mógł wykonywać pracy w gospodarstwie rolnym, a zmienił stanowisko w sprawie powołując się na pracę sezonową w okresie letnim, gdy stało się jasne, iż jego twierdzenia rozmiągają się z rzeczywistością. Sąd Okręgowy podniósł, że co do świadka J. to świadek w ogóle nie potrafiła podać danych o jakim okresie mowa, o jakich latach. Wskazywała na prace przy wykopywaniu ziemniaków, a prace te właściwie wypadają w największym zakresie jesienią. Co do świadka S. K. to Sąd wskazał, że świadek mieszkała w odległości około 2 km od odwołującego. Obserwacje o pracy odwołującego świadek miała czynić ze swojego miejsca pracy, w którym pracowała od 17.07.1972 r. Trudno przyjąć, iż świadek zamiast pracować obserwowała co robi odwołujący. Zeznania świadków i odwołującego wskazują, iż pomagał rodzicom w okresie nasilenia prac rolnych w żniwa co trwało około 3 tygodnie, zależnie od pogody. Nie była to więc stała, codzienna praca w rozmiarze co najmniej 4 godziny. Na gospodarstwie było jeszcze kilka osób, które także prace mogły wykonywać, trudno więc przyjąć, iż praca dotyczyła tylko odwołującego i jej rozmiar dotyczący odwołującego był taki jak podaje. Nadto odwołujący powołuje się na bliżej nieokreślone prace – pomoc rodzinie czy sąsiadom w żniwach, co nie może być uwzględnione jako stała codzienna praca. Była to typowa pomoc w pracach sezonowych, związana z nasileniem prac rolnych.

Sąd Okręgowy podniósł, że możliwość uzyskania emerytury przez mężczyzn przed ukończeniem 65 roku życia przewidywał do 31.12.2008 r. przepis art. 32 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. nr 39, poz.353 ze zmianami). Obecnie osoby urodzone po 31.12.1948 r., które osiągnęły wiek wymieniony w art. 32 i pracowały w szczególnych warunkach mogą przejść na emeryturę na warunkach przewidzianych w art. 184 wymienionej ustawy. Muszą, m.in. spełniać warunek wykazania stażu pracy 25 lat dla mężczyzn i 15 lat pracy w szczególnych warunkach na dzień 01.01.1999 r. Przepis ten wymagał także dla spełnienia warunków do świadczenia, rozwiązania stosunku pracy i braku przynależności do OFE. Warunek rozwiązania stalunku pracy nie obowiązuje od 01.01.2013 r. Pierwszym z warunków jest brak przynależności do OFE i odwołujący ten warunek spełnia. Kolejnym warunkiem jest ukończenie 60 roku życia. Odwołujący osiągnął wymagany przez przepisy wiek w dniu 20.03.2014 r. Następnym warunkiem jest przepracowanie wymaganego okresu zatrudnienia tj. co najmniej 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Odwołujący wykazał okresy składkowe i nieskładkowe w wymiarze 24 lata 7 miesięcy i 27 dni na dzień 01.01.1999 r.

Co do doliczenia do stażu pracy okresu pracy w gospodarstwie rolnym Sąd Okręgowy stwierdził, że z treści art. 5 cytowanej ustawy przy ustalaniu prawa do emerytury i renty i obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy składkowe i nieskładkowe, z tym, że okresy nieskładkowe uwzględnia się w wymiarze nie przekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Art. 10 powołanej wyżej ustawy przewiduje natomiast możliwość uwzględnienia przy ustalaniu prawa do emerytury oraz przy obliczaniu jej wysokości przypadających przed dniem 01.01.1983 r. okresów pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, ale jedynie, gdy okresy składkowe i nieskładkowe, ustalone na zasadach określonych w art. 5-7, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu. Powołany powyżej art. 10 ustawy pozwala na uwzględnienie okresu pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia przypadającego w czasie, kiedy nie funkcjonowało ubezpieczenie społeczne rolników (tj. przed 01.01.1983 r.). Podstawowe znaczenie ma zatem ustalenie czy wykonywanie określonych czynności w gospodarstwie rolnym można uznać za okresy pracy w tym gospodarstwie. We wskazanym przepisie nie ma jednak definicji pracy w gospodarstwie rolnym. Przyjmuje się w związku z tym, iż ustalenia czy pracę danej osoby w gospodarstwie rolnym można uznać za pracę mogącą być uwzględnioną przy ustalaniu prawa do emerytury, dokonywać należy w oparciu o przepisy regulujące ubezpieczenie społeczne rolników. Za okresy pracy w gospodarstwie rolnym, uważa się więc okresy wykonywania pracy na takich warunkach, jakie po dniu 01.01.1983 r. dawałyby podstawę do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników (tak w wyroku SN z dnia 3 lipca 2001 r., II UKN 466/00 OSNPUSiSP 2003, nr 7, poz. 186). Sąd Okręgowy wskazał, że ubezpieczenie

społeczne rolników regulowane jest przepisami ustawy z dnia 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U z 1998 r., nr 7, poz.25 ze zmianami). Przyjmuje się powszechnie, iż o uwzględnieniu przy ustalaniu prawa do świadczeń emerytalno-rentowych okresów pracy w gospodarstwie rolnym przesądza wystąpienie dwóch okoliczności: po pierwsze - wykonywanie czynności rolniczych powinno odbywać się zgodnie z warunkami określonymi w definicji legalnej „domownika” z art. 6 pkt 2 powołanej ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i po drugie - czynności te muszą być wykonywane w wymiarze nie niższym niż połowa ustawowego czasu pracy, tj. minimum 4 godziny dziennie (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy emerytalnej). Takie stanowisko zajęto w wyroku SN z dnia 28.02.1997 r., II UKN 96/96, (OSNP,1997/23/473), wyrażonym wprawdzie na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy, ale nadal aktualnym. Zgodnie z treścią wskazanego powyżej art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników za domownika uważa się osobę bliską rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie i stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy. W poprzednio obowiązującej ustawie z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin domownika definiowano jako członka rodziny rolnika, pozostającego we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, mającego co najmniej 16 lat, nie podlegającego obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów a ponadto osobę, dla której praca w gospodarstwie rolnym stanowi główne źródło utrzymania.

Z dokonanych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych wynika, iż rodzice odwołującego nie mieli gospodarstwa rolnego, gdyż do 1972 r. było ono własnością A. B.. Dopiero do 1973 r. matka odwołująca stała się właścicielką gospodarstwa. Rodzice byli w spornym okresie stosunkowo młodymi ludźmi, mieli więc możliwości i siłę, aby w gospodarstwie rolnym pracować. Ojciec odwołującego pracował zawodowo poza rolnictwem, czyli pracy w gospodarstwie było tyle, iż mógł ją pogodzić z pracą zawodową. Było tak także wtedy, gdy trójka jego dzieci w czasie roku szkolnego przebywała poza domem, mieszkając w internatach. Charakter gospodarstwa wskazuje na okresowe potrzeby wykonywania prac polowych, w szczególności na wiosnę i potem jesienią. Utrzymanie inwentarza wymagało pracy cały rok. W gospodarstwie w spornym okresie były inne osoby, które pracę mogły wykonywać: matka odwołującego, ojciec po pracy, rodzeństwo. Co do wykonywania pracy w okresie wakacyjnym, Sąd Okręgowy nie podzielił poglądu, iż praca taka może nosić charakter stałej pracy, codziennej, uzasadniającej traktowanie jej jako okres uzupełniający wpływający na staż emerytalny. Założeniem ustawodawcy pozwalającego uzupełniać staż ubezpieczeniowy pracą w gospodarstwie rolnym bez opłacania składek na ubezpieczenie społeczne jest uwzględnianie tylko takich okresów które wskazują na stałość, trwałość tej pracy, pozostawanie w ciągłej dyspozycji do jej wykonywania, związanie życia zawodowego w pewnym okresie z tą sferą działalności. Nie chodzi tu o okazjonalną pracę, w przypadku gdy „mam chwilę czasu” oraz nie chodzi o taką pomoc, że dziecko przyjechało do domu na wakacje i pomaga w pracy w gospodarstwie rolnym. Zasadą jest, iż staż pracy związany jest ściśle z opłacaniem składek na ubezpieczenie społeczne. Zaliczanie okresów nie związanych z opłacaniem składek musi odbywać się w sytuacjach ściśle wskazanych przez ustawodawcę i jako wyjątek traktowane z wyraźnymi ograniczeniami. Potoczne przekonanie, iż dzieci wiejskie pracowały w gospodarstwie rolnym nie może skutkować obciążaniem systemu ubezpieczeń społecznych dodatkowymi ciężarami w sytuacji braku jakiegokolwiek wkładu z tego tytułu do tego systemu. Odwołujący pomógł rodzicom w pracy w gospodarstwie rolnym, tak jak wszyscy powinni pomagać w każdym gospodarstwie, także domowym. Nie ma jednak żadnego uzasadnienia, aby wyróżniać z racji miejsca zamieszkania i przyjmować, iż okoliczność wychowywania się w rodzinie, gdzie było gospodarstwo rolne, automatycznie pozwala przedłużać staż pracy.

Odwołujący nie wykazał okresu 25 lat zatrudnienia na dzień 01.01.1999 r. zatem zdaniem Sądu Okręgowego nie spełnił zatem warunków wymienionych w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych do nabycia prawa do emerytury.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł wnioskodawca zaskarżając go w całości i generalnie zarzucając błędne procedowanie oraz zarzucając naruszenie prawa materialnego tj. art. 210, 299, 326 § 1 k.p.c. w związku z art. 47§4 k.p.c. oraz art. 58 k.c., art. 162 k.p.c. Podniósł, że uzasadnienie wyroku nie posiada racjonalnych podstaw, wniósł o zmianę orzeczenia i przyznanie prawa do emerytury.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie, słusznie bowiem zarzuca zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa procesowego mające wpływ na treść zaskarżonego wyroku. W świetle bowiem ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd pierwszej i drugiej instancji ubezpieczony spełnia warunki do przyznania mu emerytury, o której mowa w art. 184 w związku z art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2009 r., nr 153, poz. 1227, z późn. zm.).

Stosownie do treści art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przy ustalaniu prawa do emerytury oraz przy obliczaniu jej wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki, przypadające przed dniem 1 lipca 1977 roku okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego po ukończeniu 16 roku życia, przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 roku okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia i okresy te traktuje się jako składkowe, jednakże tylko pod warunkiem, że okresy składkowe i nieskładkowe ustalone zgodnie z przepisami są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury i tylko w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu.

Ugruntowane orzecznictwo Sądu Najwyższego (m.in. wyrok tego Sądu z 19 grudnia 2000 roku wydany w sprawie II UKN 155/00, opubl. OSNP 2001/16/2000) określa, że praca w gospodarstwie rolnym, dla zaliczenia jej do stażu pracy, winna być wykonywana w wymiarze nie niższym niż połowa ustawowego czasu pracy.

W odniesieniu do spornej przesłanki, tj. wymaganego co najmniej 25 - letniego okresu składkowego i nieskładkowego, należy zwrócić uwagę na to, że w świetle art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych istnieje możliwość uzupełnienia brakującego okresu za pomocą przypadających przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresów pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, które to okresy pracy w gospodarstwie rolnym będą wówczas traktowane jako okresy składkowe. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęte jest, że przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględnia się okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, świadczonej przed dniem 1 stycznia 1983 r. w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy, także w czasie wakacji szkolnych (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1997 r., II UKN 96/96 OSNAPiUS 1997 Nr 23, poz. 473; z dnia 7 listopada 1997 r., II UKN 318/97, OSNAPiUS 1998 Nr 16, poz. 491; z dnia 13 listopada 1998 r., II UKN 299/98, OSNAPiUS 1999 nr 24, poz. 799; z dnia 9 listopada 1999 r., II UKN 190/99, OSNAPiUS 2001 Nr 4, poz. 122, czy wyrok z dnia 10 maja 2000, II UKN 535/99, nie publikowany).

W przedmiotowej sprawie w sporze pozostawał przede wszystkim ogólny 25 - letni staż pracy, a ściślej możliwość zaliczenia w poczet rzeczonego stażu, okresu pracy R. R. (1) w gospodarstwie najpierw babci a potem matki w okresie wakacji letnich (tj. po dwa miesiące) w latach 1970 – 1973 w zakresie niezbędnym do osiągnięcia wymaganego ustawą wymiaru.

Przesłanką zaliczenia do okresów składkowych okresu pracy w gospodarstwie rolnym, o którym stanowi art. 10 ust. 1 pkt 3 jest znaczący dla funkcjonowania tego gospodarstwa wymiar czasu pracy, za który uważa się wymiar co najmniej połowy pełnego wymiaru czasu pracy (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2013 r. w sprawie II UK 368/12, LEX nr 1363452). Mając na uwadze okoliczności sprawy, istotnym jest ustalenie rzeczywistego statusu gospodarstwa stanowiącego własność babki i matki wnioskodawcy. Gospodarstwo rolne miało areał 7,74 ha. W 1970 roku babka wnioskodawcy miała 82 lata, zmarła w listopadzie 1972 roku. Matka wnioskodawcy miała 37 lat, zajmowała się domem, gospodarstwem i dziećmi. Ojciec miał 40 lat, pracował zawodowo na kolei. Rodzice mieli sześcioro dzieci - R. rocznik 1954, E. rocznik 1955, E. rocznik 1956, M. rocznik 1958, S. rocznik 1960, A. rocznik 1967. W latach 1970-1973 S. miała 10-13 lat, A. – 3-6 lat. E. w 1970 r. kończyła szkołę podstawową, następnie uczyła się w liceum ogólnokształcącym w P., dojeżdżała do szkoły. E. po szkole podstawowej od 1971 r. uczyła się w Technikum Mleczarskim we W., mieszkała w internacie. M. uczył się w Technikum Kolejowym w O. od 1973 r. mieszkał w internacie. W gospodarstwie uprawiano zboża, ziemniaki i buraki. Była jedna krowa , 2 maciory, warchlaki , drób. Odwołujący był najstarszym synem, (brat miał 12 lat) w okresie wakacji, kiedy prace polowe były zintensyfikowane pracował w gospodarstwie. Zajmował się parowaniem ziemniaków, karmieniem bydła i trzody, wyprowadzał krowę na pastwisko i przeprowadzał je w ciągu

dnia. Te czynności zajmowały mu około 3 godzin dziennie. Następnie pracował w polu, zajmował się pieleniem buraków, ziemniaków, pracował przy żniwach, sianokosach, przywoził zielonkę z pola dla karmienia inwentarza.

Przeprowadzone postępowanie dowodowe daje podstawy do przyjęcia, iż ubezpieczony legitymuje się 25 letnim okresem uprawniającym do uzyskania prawa do świadczenia emerytalnego. Jak wynika z ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd pierwszej i drugiej instancji na podstawie dowodów z dokumentów, zeznań świadków i ubezpieczonego wnioskodawca pracował w gospodarstwie rolnym rodziców w okresie wakacji letnich i praca ta stale, codziennie przez okres lipiec-sierpień 1970-1973r. przekraczała połowę pełnego wymiaru czasu pracy. Wnioskodawca brał udział w pracach żniwnych, pieleniu buraków pastewnych i ziemniaków, wykopkach, wykonywał także prace konne oraz czynności przy karmieniu bydła i trzody poprzedzone przygotowaniem karmy. Dokonana przez Sąd Okręgowy ocena dowodów jest błędna. Przesłuchani przez Sąd świadkowie i wnioskodawca potwierdzili zarówno fakt istnienia gospodarstwa rolnego jak i pracy wykonanej w tym gospodarstwie przez wnioskodawcę w okresach wakacyjnych. Sąd I instancji prawidłowo przeprowadził całe postępowanie dowodowe ale wyciągnął niewłaściwe wnioski, naruszając swobodną ocenę dowodów.

Podkreślenia wymaga, iż o uwzględnieniu przy ustalaniu prawa do świadczeń emerytalno - rentowych okresów pracy w gospodarstwie rolnym sprzed objęcia rolników obowiązkiem opłacania składki na rolnicze ubezpieczenie społeczne domowników (tekst jedn.: przed 1.01.1983.) przesądza wystąpienie dwóch okoliczności: - wykonywanie czynności rolniczych powinno się odbywać zgodnie z warunkami określonymi w definicji legalnej "domownika" z art. 6 pkt 2 ustawy o s.u.r. oraz - czynności te muszą być wykonywane w rozmiarze nie niższym niż połowa ustawowego czasu pracy, tj. minimum 4 godziny dziennie. Sąd Apelacyjny podziela pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 19 grudnia 2000 r., II UKN 155/00 (LEX nr 46840), że przy ustaleniu prawa do emerytury uwzględnia się okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, świadczonej przed dniem 1 stycznia 1983 r. w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy. Warunek ten nie wyczerpuje jednak wszystkich kryteriów pozwalających na uwzględnienie pracy w gospodarstwie rolnym do uzupełnienia stażu emerytalnego. Praca ta musi mieć bowiem charakter stały, co oznacza gotowość (dyspozycyjność) do wykonywania pracy rolniczej, gdy wymaga tego sytuacja. (vide: wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2001 r., II UKN 466/00 - 2003 r., Nr 7, poz. 186 oraz z 10 maja 2000 r., II UKN 535/99 - OSNP z 2001 r. Nr 21, poz. 650).

Co do zasady nie ma przeszkód w uwzględnieniu okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców także w czasie wakacji szkolnych, z tym, że wymiar czasu tej pracy winien przekraczać połowę pełnego wymiaru czasu pracy. Nie ulega przy tym wątpliwości, że doraźna pomoc wykonywana zwyczajowo przez dzieci osób zamieszkałych na terenach wiejskich nie stanowi pracy w gospodarstwie rolnym, o której mowa w art. 10 ust. 1 pkt 3 u.e.r.f.u.s. Fundamentalnego zatem znaczenia nabiera ustalenie czy w zgłoszonym przez odwołującego okresie jego praca była wykonywana w koniecznym rozmiarze, czy nie miała ona charakteru li tylko zwyczajowej pomocy świadczonej przez dzieci rodzicom (vide: Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 9 września 2014 r. III AUa 2480/13 LEX nr 1527052).

W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego nauka w szkole średniej w innej miejscowości niż miejsce zamieszkania odbywana w systemie dziennym uniemożliwia co do zasady zastosowanie art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalno-rentowej (por. np. wyr SN z dnia 17 października 2008 r. II UK 61/08), co nie oznacza, że nie może być wyjątków od tej zasady uzasadnionych okolicznościami danej sprawy, z których wynika, że pomimo takich uwarunkowań praca w gospodarstwie rolnym rodziców była świadczona w wymiarze co najmniej 4 godzin dziennie. Stwierdzenie rozmiaru wykonywania takiej pracy jest uzależnione od okoliczności faktycznych danego przypadku, należy więc do sfery faktów, nie prawa. Sąd pierwszej instancji dopuścił się uchybień ustalając rozmiar pracy świadczonej przez wnioskodawcę w czasie wakacji szkolnych przez dwa miesiące w każdym kolejnym roku szkolnym w latach 1970-1973), a ustalenia te oparł na ocenie zeznań świadków i wnioskodawcy w sposób nie w pełni odpowiadający wymogom z art. 233 § 1 k.p.c. Wbrew stanowisku sądu pierwszej instancji nie mamy do czynienia z taką sytuacją, że zeznania świadków i wnioskodawcy są jedynie ogólnikowe i nie nadają się do poczynienia na ich podstawie wiążących i kategorycznych ustaleń. Z zeznań świadków wynika, że wnioskodawca podczas wakacji letnich przebywał u swoich rodziców i pracował zarówno przy obrządki jak i przy sianokosach, żniwach i młocce, pieleniu ziemniaków i buraków w takim wymiarze czasowym, jaki był niezbędny dla wykonania tych prac i był przez świadków widywany

przy wykonywaniu prac polowych. Same czynności związane z przygotowywaniem paszy i ziemniaków a następnie karmieniem trzody zajmowały mu 3 godziny dziennie.

Wnioskodawca udowodnił, że praca wykonywana w okresie uczęszczania do szkoły w okresie wakacji, miała charakter stały i miała wymiar przekraczający połowę pełnego wymiaru czasu pracy. Przy tak ustalonym stanie faktycznym stwierdzić należy, że wnioskodawca w trakcie wakacji w latach 1970-1973 świadczył pracę w gospodarstwie rolnym w wymiarze podlegającym zaliczeniu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie może pozostawiać żadnych wątpliwości, co do tego, że R. R. (1) spełnia przesłanki 25 - letniego stażu pracy, o którym mowa w § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok, orzekając jak w sentencji. O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy.